

Отримано: 17 серпня 2021 року

Прорецензовано: 6 вересня 2021 року

Прийнято до друку: 20 вересня 2021 року

e-mail: kravlyk@gmx.de

DOI: 10.25264/2519-2558-2021-11(79)-169-172

Павлик В. І. Політичний фільм у медіалінгвістиці: стилістика, переклад. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острогог : Вид-во НаУОА, 2021. Вип. 11(79). С. 169–172.

УДК: 81'25:112.2'38 (043.3)

Павлик Володимир Іванович,
кандидат філологічних наук, доцент,
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

ПОЛІТИЧНИЙ ФІЛЬМ У МЕДІАЛІНГВІСТИЦІ: СТИЛІСТИКА, ПЕРЕКЛАД

У статті розглядаються стилістичні ознаки кінотексту політичного художнього фільму та способи їх перекладу. Політичний художній фільм висловлює аудиторії політичну позицію та світогляд, або ознайомлює її з політичними проблемами. Під час перекладу політичного художнього фільму автор перекладу бере до уваги стилістичну тональність тексту уособлює в собі концентрат експресивних засобів тексту оригіналу. У випадку політичного фільму мова йде про стилістичну епічно-драматичну тональність. Завдання перекладача політичного фільму провести перекладацькі трансформації для передачі у тексті перекладу по можливості всієї інформації тексту оригіналу. Найбільш ефективними трансформаціями українського перекладу проаналізованого художнього фільму є контекстуальна лексико-семантична заміна, конкретизація, дослівний переклад, синонімічний переклад, синтаксичне опущення частини речення, синтаксична заміна в структурі словосполучення, граматична заміна.

Ключові слова: медіалінгвістика, кінотекст, стилістична тональність тексту, експресивні засоби, перекладацькі трансформації.

Volodymyr Pavlyk,
Doctor of Philological Sciences (Ph.D), associate professor,
Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas

HISTORICAL MOVIE IN MEDIA LINGUISTICS: STYLISTICS, TRANSLATION

A notion of a film text is currently an object of scientific research, which is caused by a rapid development of cinematic art within the last century and an increasing attention of scientists to a linguistic constituent of this phenomenon. The film text is one of the most important displays of a media text.

In a film text, two semiotic systems are present, linguistic and non-linguistic ones, which operate signs of different kinds. The linguistic system of the film text is serviced by sign-symbols, created from an establishment of a connection between something, which is being explained, and something, which is explained based on a conditional agreement. It is represented by two components: written one (credits, captions which constitute a part of a movie universe) and oral one (an actor's speech, a voice-over, a song, etc.), which are expressed with the help of symbolic signs – words of a natural everyday language.

An investigation of a political fiction movie text belongs to modern explorations of text stylistics in the direction of description and standardization of the system of speech genres in the field of linguistics and literature studies. Also, this investigation describes stylistic and translation aspects of a linguistic part of a political fiction movie text.

The article considers stylistic indications of a political fiction movie text and ways of their translation. A political fiction movie communicates to the audience a political stance and a worldview, or makes it aware of political problems. During the translation of a political fiction movie, the author of the translation takes into consideration the stylistic tonality of the text, which, contrary to the phonetic one, represents in itself the concentrate of expressive means of the original text. In the case of a political movie, this is about stylistic dramatic-epic tonality. The main task for the translator of a political movie is to skillfully carry out translation transformations, for the translation text to convey all the information contained in the original text with the maximum possible accuracy. The most effective transformations in the Ukrainian translation of the analyzed fiction movie are: contextual lexical-semantic substitution, concretization, word-for-word translation, synonymic translation, syntactic omission of a part of a sentence, syntactic replacement in a word combination structure, grammatical replacement.

Key words: media linguistics, film text, text stylistic tonality, dramatic-epic tonality, expressive means, translation adequacy, translation transformations.

Постановка проблеми. Розвиток радіо, кіно, телебачення та Інтернету як засобів масової комунікації або мас-медіа, який розпочався у 20 столітті й активно продовжується сьогодні, призвів до того, що носії культури перейшли від використання виключно друкованих текстів до переважного споживання медіатекстів. Одне із цільних місць серед медіатекстів посів кінотекст. Це обумовлено такими чинниками: 1) великою кількістю художніх фільмів, які демонструються в кіно-театрах та транслюються по телебаченню або їх можна переглянути в Інтернеті; 2) великою аудиторією, яку забезпечують вищезазначені джерела перегляду кінофільмів; 3) меншими затратами зусиль і часу на сприйняття кінотексту у порівнянні з друкованими художніми текстами; 4) створення культового статусу кінематографу за сприяння талановитих режисерів і акторів які, поряд із відображенням сучасних і актуальних цінностей соціуму часто створювали за допомогою художнього кінематографу відчуття причетності до уявного, кращого світу, який завойовував глядача під час перегляду художнього фільму. Поняття кінотексту поєднує мистецтвознавство, об'єктом дослідження якого є кінематограф та лінгвістику, яка вивчає нові типи тексту. Виокремлення кінотексту політичного фільму як елементу медіалінгвістики дозволяє розглянути його стилістичну складову та проаналізувати перекладацькі рішення при передачі одного з прикладів даного кінотексту з іноземної мови українською.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття кінотексту сьогодні є об'єктом наукового дослідження, що зумовлено бурхливим розвитком кіномистецтва протягом останнього століття та все більшою увагою науковців до лінгвістичної складової цього феномена. Кінотекст досліджувався у семіотичному, естетичному, дискурсивному та комунікативному аспектах (праці Ю. Лотмана, М. Є. Мельника, Є. Б. Іванової), а також розглядався з точки зору лінгвокультурологічного

аналізу (Г. Г. Слишкін, М. А. Єфремова). Німецькі науковці досліджують кінотекст в межах понять політичний фільм та політичний дискурс (Й. Ганс, Г. Зеслер, Р. Кріг, Ш. Шлютер).

Мета і завдання дослідження. Метою даної статті є з'ясування стилістичних особливостей кінотексту політичного художнього фільму та перекладацьких можливостей передачі такого виду кінотексту українською мовою. Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких завдань: окреслення термінологічного апарату поняття «кінотекст», визначення стилістичних елементів кінотексту політичного художнього фільму, визначення перекладацьких трансформацій, які використовуються при передачі німецькомовного кінотексту політичного художнього фільму українською мовою (на матеріалі фільму «Das Leben der Anderen») («Життя інших») у перекладі каналу 1+1).

Виклад основного матеріалу. Медіалінгвістика займається питаннями використання мови у засобах масової комунікації або мас-медіа. Термін «Medien» (засоби масової комунікації / інформації) – це різновид засобів передачі інформації в процесі комунікації, орієнтований на великі групи людей. Він охоплює засоби передавання, зберігання та відтворення інформації, такі як преса, радіо, кінематограф, телебачення, Інтернет та інші. Мас-медіа є основним засобом масового суспільного впливу, а «об'єктом медіалінгвістики є всі види текстів, які ними пропонуються [12, с. 64].

Досліджуючи проблематику зв'язку тексту як лінгвістичного явища з культурою В. А. Маслова робить висновок, що істинним хранителем культури є текст, а не мова. «Саме текст напружаний пов'язаний з культурою, бо пронизаний великою кількістю культурних кодів, саме текст зберігає інформацію про історію, етнографію, національну психологію, тобто про все, що означає культуру [6, с. 87]. В семіотичі під текстом розуміють осмислену послідовність будь-яких знаків, будь-яка форма комунікації. Знак тут – це матеріально виражена заміна предметів, явищ, в процесі обміну інформацією в колективі [5, с. 4]. Іншими словами текст культури може бути висловлений за допомогою мови, втіленої в тексти та жанри текстів з використанням різних видів мистецтв.

Медіалінгвістика займається дослідженням використання та функції текстів в межах певної комунікативної ситуації. Текст є як результатом так і процесом діяльності, сумою процесів тлумачення, конструктом інтерпретації [14, с. 74]. Тенденцією текстової реальності сучасного мовознавства стала її зростаюча семіотична комплексність. Текстуальність мас-медіа відобразилася у мультимедіальних текстах, кількість яких зростала. Головною ознакою мультимедійних текстів стала комбінація мовних і візуальних елементів, як вияв нового рівня естетично-спрямованої функціональної текстуальності [13, с. 1].

Як вказує Ю. М. Лотман, кіно за своєю суттю – це синтез двох розповідних тенденцій: зображальної («живопис, що рухається») і словесної. Слово виступає не факультативною додатковою ознакою кінематографічної розповіді, а обов'язковим елементом [5, с. 7]. Поява, функціонування та репрезентація терміну «кінотекст» пов'язані з розвитком засобів масової комунікації. «Кінотекст – це медіатекст, зафіксоване на кіноплівці повідомлення, яке несе інформацію та оформлено в одному із жанрів кінематографу» [9, с. 36]. Сутності кінотексту відповідає введене Е. Е. Анісімовою поняття креалізованого (гібридного) тексту, який є «особливим лінгвовізуальним феноменом, текстом, в якому вербальний та зображальний компоненти утворюють одне візуальне, структурне, смислове та функціональне ціле, яке забезпечує його комплексний прагматичний вплив на адресата» [1, с. 73].

В жанровому поділі кінотексту спостерігаються ті ж тенденції, які виявляють дослідники тексту в лінгвістичі. Внутрішня структура текстів є чітко визначеною послідовністю мовленнєвих дій. Вибір таких дій та їх комбінація є повторюваними та може бути розпізнаною та реконструйованою реципієнтом. «Комплексні повторювані мовленнєві дії складаються у стандартизовані зразки, отримали назву «мовленнєвих, або текстових жанрів (Textsorten) і володіють комунікативно-функціональними та структурними лексико-граматичними та тематичними ознаками» [11, с. 124]. Тексти та жанри текстів можуть бути зрозумілими та пояснюваними тільки залучаючи в цей процес людину, тому жанри текстів належать до суспільно-історичних категорій [10, с. 48].

Кількість жанрових рубрик постійно збільшується за рахунок уточнень та деталізації. Так, поряд з кінороманом, драмою, мелодрамою, комедією, детективом, пригодницьким і фантастичними фільмами зустрічаються й такі рубрики, як психологічна драма, романтична мелодрама, трагікомедія, романтична комедія. Жанри об'єднують однотипні кінотексти, які спрямовують глядацькі симпатії. Таким чином, кіножанр можна розглядати як парадигму кінотекстів, а кінотекст відповідного жанру як складову парадигми [8, с. 44].

Політичний фільм – це фільм, який створюється з політичною метою, тобто з наміром висловити аудиторії певне політичне позицію та світогляд або ознайомити її з певними політичними проблемами. Політичні фільми можуть мати різні форми – художні, документальні чи анімаційні; у вигляді різних жанрів – від драм, сатиричних комедій і навіть бойовиків; і з різним рівнем явного політичного змісту – від сирій пропаганди, характерної для кіножурналів у першій половині ХХ століття, до тонких алегорій, які коментують сучасні події через історичні фільми [15, с. 69].

Кінофільм загалом і політичний художній фільм зокрема не приховує емоційну складову впливу. Емоції прямо впливають на результат процесу мислення; людина скоріше порушить закони логіки, ніж прийде до висновку, що суперечить її загальним оцінкам і перевагам [7, с. 163]. Виокремлення емоційної складової фільму скеровує дослідників кінотексту у сферу стилістики тексту, в якій М. Брандес називає емоційну атмосферу «стилістичним ключем» або «стилістичною тональністю тексту» [3, с. 211]. С. М. Іваненко зазначає, що «на відміну від фонетичної тональності, стилістична тональність тексту втілюється у експресивних засобах, які автор використовує у своїй мовленнєвій діяльності з метою відображення сутності предмета викладу та особистого ставлення до нього» [4, с. 77]. Кінотекст політичного художнього фільму належить до епічно-драматичної стилістичної тональності. До переліку емоційних явищ, що знаходять відбиток у цьому виді тональності тексту можна віднести стрес, фрустрацію, які відображають ситуативне ставлення індивіда до певної події [3, с. 215]. Елементом епічно-драматичної тональності є трагічна стилістична тональність. Мова йде про трагічні теми художньої творчості, в яких присутній трагічний настрій, трагічна атмосфера, боротьба й колізії, перемога й поразка, провинна, велич і падіння людини в її поразці, питання істинності [3, с. 244].

Однією із найважливіших тем німецького політичного художнього фільму є існування двох німецьких держав до 1990 року та напружена культурно-політична ситуація у 1970-ті та 1980-ті роки у Німецькій Демократичній Республіці (НДР).

Мова йде про діяльність та репресії в НДР з боку міністерства державної безпеки (Ministerium für Staatssicherheit), яке скорочено називали Штазі (Stasi). Німецький політичний художній фільм переконливо та драматично описує стан у німецькому соціалістичному репресивному суспільстві. Фільми «Das Versprechen» (1995) («Обіцянка»), «Die stille nach dem Schuss» (2000) («Тиха ніч після пострілу») або «Der rote Kakadu» (2006) («Червоний какаду») присвячені практиці залякування, інтриг, маніпулювання, переслідування та стеження з боку Штазі.

Художній фільм «Das Leben der Anderen» («Життя інших») – це німецький політичний фільм-драма, який є дебютом сценариста і кінорежисера Флоріана Генкеля фон Доннерсмарка, володарем премії «Оскар» 2007 року в номінації «Найкращий фільм іноземною мовою».

В центрі уваги фільму постає питання взаємного впливу між суб'єктом стеження, яким є переконаний працівник Штазі (капітан Герд Візлер) та об'єктом його стеження – митцем (драматургом Георгом Драйманом), а також залежність митця від рішень комуністичного керівництва. Використовуючи мистецьке перебільшення, фільм шукає відповіді на питання можливості індивідуального спротиву репресивній державі.

Головною ознакою стилістичної тональності кінотексту політичного фільму «Das Leben der Anderen» є протиставлення лексичних одиниць, які позначають функціонування Штазі і мають відносно нейтральне стилістичне забарвлення з одного боку та лексичних емотивів з відкритою оцінкою з іншого, у яких актуалізується емоційність та експресія життя людей творчого мистецького кола, їх трагедія та переживання. Мовлення працівників структури Штазі використовує стилістично-нейтральну лексику, яка є термінологічним апаратом державної служби безпеки НДР і передає політичну атмосферу тоталітарного суспільства. До них належать: 1) вирази, які позначають оперативну діяльність Штазі: *unbescholtene Bürger einsperren* (запроторювати до в'язниці безневинних громадян, *überwachen lassen* (стежити за кимось), *den Verdächtigen verfolgen und dann aus den Augen verlieren* (переслідувати підозрюваного та втратити його з виду), *gegen die Feinde der Partei kämpfen* (боротися з ворогами партії), *Recht zur Verhaftung* (право на арешт), *zur Klärung eines Sachverhalts folgen* (слідувати для в'яснення справи), *das Beweismaterial vernichten* (знищувати доказовий матеріал), *den Befehl haben, eine Wohnung zu durchsuchen* (мати наказ обшукати квартиру, *den Einsatz beenden* (закінчити оперативні дії), *der Untersuchungshäftling* (підозрюваний під слідством), *mangelnde Verdachtsmomente* (нестача доказів підозри), *falsche Aussage im Verhör* (неправдиві свідчення на допиті), *der Meineid* (неправдиві свідчення під присягою), *zwei Jahre Haft* (два роки ув'язнення), *das Berufsverbot* (заборона професійної діяльності), *die Ausreisegenehmigung* (дозвіл на виїзд), *detaillierter Bericht* (детальний звіт), *48-Stunden Verhör* (48-годинний допит), *die Hausdurchsuchung* (обшук будинку), 2) вирази, які стосуються партії: *die Kulturabteilung des ZK* (відділ культури ЦК), *das ZK Mitglied* (член ЦК), *Schild und Schwert der Partei* (щит і меч партії), *Genosse Minister* (товаришу міністр), *linientreu* (вірний лінії партії).

Противагою репресивній машині державної служби безпеки НДР виступає творча еліта, представлена людьми мистецтва, які творять у театрі: режисери, драматурги, театральні критики. Перебуваючи в стані так званої «внутрішньої еміграції» їхнє мовлення характеризується експресивними лексико-семантичними стилістичними одиницями, фігурами заміщення та сумісності, що передають емоційний стан персонажу фільму, наприклад: *diese fette, aufgetakelte Menschen nicht mehr ertragen können* (не могли терпіти цих жирних, вираджених людей) – експресивні епітети, *jämmerlicher Idealist* (жалогідний ідеаліст) – експресивний епітет, *der Gnädigkeit der Bonzen* (прихильність верхівки) – іронія, *Verräter und Anpasser* (зрадники і пристосуванці) – експліцитні експресивні емотиви, *in seinen Tod stürzen* (загинуту) – метафора, *das große starke Rad hat ihn zermahlen* (велике сильне колесо його перемолотило) – метафора, *das ganze Gesocks* (увесь набрид) – експліцитна негативна персоналізація, *dicken Freund haben* (мати близького друга) – метафора, *Ingenieur der Seele* (інженери душі) – метафора, *das Kraftfutter des Erfolgs* (пожива для успіху) – метафора, *das Sterben der Hoffnung* (смерть надії) – метафора, персоналізація.

Вмілий переклад – це досягнення адекватності, проведення перекладацьких трансформацій, коли текст перекладу найбільш точно передає всю інформацію, укладену в тексті оригіналу. Л. Бархударов визначав перекладацькі трансформації як «міжмовні перетворення, перебудову елементів вихідного тексту, операції нового вираження сенсу або перефразування з метою досягнення перекладацького еквівалента» [2, с. 112]. Всі перекладацькі трансформації діляться на лексичні (заміна, додавання, опущення, конкретизація, генералізація, диференціація значень, компенсація), граматичні (морфологічна заміна частин мови або заміна членів речення, перестановка, зміна типу синтаксичного зв'язку та типу підрядних речень), стилістичні (описовий переклад і синонімічні заміни) та змішані (комплексні). У процесі перекладу трансформації найчастіше бувають змішаного типу. Вони здійснюються комплексно та доповнюють одна одну.

Наведемо приклади перекладацьких трансформацій, які використані при передачі стилістичних особливостей кінотексту політичного художнього фільму «Das Leben der Anderen» українською мовою, тобто перекладу мовлення агентів спецслужби Штазі та експресивно-забарвленого мовлення митців у фільмі. Саме цей контраст створює епічно-драматичну та трагічну тональність кінотексту даного фільму. Переклад фільму здійснено телеканалом 1+1:

а) мовлення агентів спецслужби Штазі:

(1) *Sie glauben also, dass wir unbescholtene Bürger einfach so einsperren... Wenn sie unserem humanistischem System so etwas zutrauen, dann hätten wir schon Recht sie zu verhaften, auch wenn sonst gar nichts wäre.* – Ви вважаєте, що ми безпідставно затримуємо безневинних громадян... Якщо Ви так думаєте про нашу гуманну систему, ми маємо повне право Вас заарештувати. (Контекстуальні лексико-семантичні заміни «unbescholtene» (незаплямовані) – «безневинних», «einfach» (просто) – «безпідставно», «zutrauen» (допускаєте) – «думаєте»). Також використано синтаксичне опущення частини речення «auch wenn sonst gar nichts wäre» в українському перекладі).

(2) *Die Geruchskonserven für die Hunde. Sie ist bei jedem Gespräch mit Untersuchungshäftlingen abzunehmen... und nie zu vergessen.* – Консерватор запаху для собак. Його слід використовувати під час кожного допиту... і ніколи не забувати. (Лексична заміна, конкретизація, опущення «bei jedem Gespräch mit Untersuchungshäftlingen» (розмова з людиною під слідством) – «під час кожного допиту»)

(3) *Reich' mir den Antrag ein, aber schriftlich. Und schreib als Begründung: Mangelnde Verdachtsmomente.* – Подай панопм у письмовій формі. Вкажи причину «За браком доказів». (Лексико-семантична заміна, конкретизація «Antrag» (клопотан-

ня) – «рапорт»; синтаксична заміна словосполучення «*Mangelnde Verdachtsmomente*» (нестача доказів підозри) – «за браком доказів»).

(4) Eine *falsche Aussage im Verhör ist gleichbedeutend mit Meineid. Das heißt ungefähr 2 Jahre Haft.* – Сказана під час допиту неправда трактується як неправдиве свідчення під присягою і карається двома роками ув'язнення. (Контекстуальна лексико-семантична заміна, синонімічний переклад, конкретизація «*falsche Aussage*» (неправдиве свідчення) – «неправда»; лексична заміна «*heißt*» (означає) – «карається»; дослівний переклад «*Meineid*» – «неправдиве свідчення під присягою»).

б) діалоги митців (драматург, письменник, режисер):

(5) *Nimm's mir nicht übel, aber ich kann den Anblick von diesen fetten, aufgetakelten Menschen bei so 'ner Premiere nicht mehr ertragen* – Не ображайся, але я терпіти не можу вигляду цих розжирілих виряджених людей на прем'єрах. (Дослівний переклад)

(6) *Was sollte denn das? Du weißt doch, dass er bei der Stasi ist. – Nein, Paul. Wissen tu ich es nicht. – Du bist so ein jämmerlicher Idealist, dass du schon fast ein Bonze bist. Wer hat denn Jerska so kaputt gemacht? Genau solche Leute! Spitzer, Verräter und Anpasser! Irgendwann musst du Position beziehen, sonst bist du kein Mensch! – Чого ти виправдовуєшся? Ти ж знаєш, що він працює на Штазі. – Ні Паулю, цього я не знаю. – Ти такий жалюгідний ідеаліст, що скидаєшся на партійця. А хто знищив справу Йерски? Саме такі люди! Пацлюки, зрадники і пристосуванці! Подумай, на чьому ти боїш, інакше втрапиш людське обличчя.* (Лексико-синтаксична заміна «*Was sollte denn das?*» (Що би це повинно було б означати?) – «*Чого ти виправдовуєшся?*» лексична заміна «*dass er bei der Stasi ist*» – «*що він працює на Штазі*»; дослівний переклад «*jämmerlicher Idealist*» – «*жалюгідний ідеаліст*»; контекстуальна лексико-семантична заміна, конкретизація «*du schon fast ein Bonze bist*» (майже сам є важливою персоною/ важливим босом) – «*скидаєшся на партійця*»; додавання «*Jerska*» – «*справу Йерски*»; контекстуальна лексико-семантична заміна, дослівний переклад «*Spitzer, Verräter und Anpasser*» (шпізун, зрадники, пристосуванці) – «*пацлюки, зрадники і пристосуванці*»; контекстуальна лексико-синтаксична заміна, заміна виразу та словосполучення «*musst du Position beziehen*» (ти мусиш зайняти позицію) – «*подумай, на чьому ти боїш*»); лексико-синтаксична контекстуальна заміна з граматичною заміною дієслова у виразі «*sonst bist du kein Mensch*» (інакше ти не людина) – «*інакше втрапиш людське обличчя*»)

Висновки. Дослідження кінотексту політичного художнього фільму є потрібним керуючись важливим спрямуванням розвідок сучасної стилістики тексту в напрямку опису та унормування системи мовленнєвих жанрів. Дана розвідка описує стилістичний та перекладацький аспект лінгвістичної частини кінотексту політичного художнього фільму.

Із проведеного нами дослідження випливає, що кінотекст політичного художнього фільму належить до епічно-драматичної тональності тексту, головною ознакою якої є вживання експресивних емотивів, виражених з допомогою експресивних метафор, персоніфікацій, епітетів та іронії. При перекладі засобів епічно-драматичної тональності політичного художнього фільму не завжди можливо зберегти лінгвістичну складову оригінального кінотексту. Найбільш ефективними трансформаціями українського перекладу проаналізованого художнього фільму є контекстуальна лексико-семантична заміна, конкретизація, дослівний переклад, синонімічний переклад, синтаксичне опущення частини речення, синтаксична заміна в структурі словосполучення, граматична заміна. Перспективи використання результатів дослідження вбачаємо у подальших пошуках можливих рішень опису жанрової системи кінотексту в межах медіалінгвістики.

Література:

1. Анисимова Е. Е. Паралингвистика и текст (к проблеме креолизованных и гибридных текстов). *Вопросы языкознания*. 1992. № 1. С. 71–79.
2. Бархударов Л. С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода). Москва, 1975. 240 с.
3. Брандес М. П. Стилистика текста. Москва : Прогресс-Традиция, 2004. 408 с.
4. Іваненко С. М. Поліфонія тексту : монографія. Київ : Видавничий центр КДУ, 1999. 318 с.
5. Лотман Ю. М. Семиотика кино и проблемы киноэстетики. Таллин : Ээсти раамат, 1973. 140 с.
6. Маслова В. А. Лингвокультурология. Москва, 2001. 208 с.
7. Прожико Г. С. Концепция реальности в экранном документе. Москва : ВГИК, 2004. 454 с.
8. Слышкин Г. Г., Ефремова М. А. Кинотекст (опыт лингвокультурологического анализа). Москва : Водолей Publishers, 2004. 153 с.
9. Федоров А. В. Терминология медиаобразования. *Искусство и образование*. 2000. № 2. С. 33–38.
10. Adamzik K. Textsorten. Tübingen : Stauffenburg, 2000. 229 s.
11. Brinker K. Linguistische Textanalyse. Eine Einführung in Grundbegriffe und Methoden. Berlin : Schmidt, 2005. 179 s.
12. Burger H. Mediensprache. Eine Einführung in Sprache und Kommunikationsformen der Massenmedien. Berlin, New York : De Gruyter. 2005. 490 s.
13. Eckkrammer E.M., Held G. Textsemiotik. Studien zu multimodalen Texten. Frankfurt/Main : Lang. 2006. 198 s.
14. Lenk H. Handlungstheorien interdisziplinär. München : Fink, 1978. 398 s.
15. Mit Bildern bewegen – der politische Film heute. URL: <http://library.fes.de/pdf-files/akademie/hamburg/06824.pdf> (дата звернення: 14.08.2021)